

แนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ปกปักพันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เขื่อนจุฬาภรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

Guideline for Youth Participation in Sustainable Conservation of Natural Resources at the Area under
Plant Genetic Conservation Project under The Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Maha
Chakri Sirindhorn: Chulabhon Dam, Chaiyaphum Province.

เพ็ญประภา เพชระบูรณิน และคณะ

สำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ชั้น 3 อาคารแก่นกัลปพฤกษ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002

โทรศัพท์ : 043364597 E-mail : orip@kku.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจ ความต้องการการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกของเยาวชน เสนอแนวทางการมีส่วนร่วม และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและอย่างยั่งยืน โดยระดมความคิดเห็นจากกลุ่มตัวแทนของชุมชนที่อยู่รอบๆ พื้นที่ปกปักพันธุกรรมพืชเขื่อนจุฬาภรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ในการเสนอหัวข้อการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชน คือ กลุ่มนักเรียนโรงเรียนห้วยยางวิทยาคม ผลการระดมความคิดเห็นได้หัวข้อที่ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมอบรมมากที่สุด ได้แก่ คุณค่าของสมุนไพรท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์การปลูกจิตสำนึกในอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการและการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม การสำรวจและการศึกษาธรรมชาติ และนำมาจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้โดยจัดหัวข้อให้ความรู้ออกเป็น 5 กลุ่มเรื่อง ได้แก่ 1) คุณค่าของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 2) การบริหารจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน 3) การจัดการขยะในโรงเรียน 4) ทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์พืช และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) การศึกษาธรรมชาติ การดูนก ผีเสื้อ

ผลจากการอบรม เมื่อนำคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน มาทดสอบสมมติฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ Paired Samples t-Test พบว่าคะแนนหลังเรียนแตกต่างจากคะแนนก่อนเรียนในทุกหัวข้ออบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และคะแนนเปรียบเทียบจากค่าเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น พบว่า หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ เรื่องคุณค่าของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน รองลงมา คือ การศึกษาธรรมชาติ การดูนก

และผีเสื้อ กิจกรรมการจัดการขยะในโรงเรียน การบริหารจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน และทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์พืช และการอนุรักษ์ฯ คือ เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 48.40 ร้อยละ 42.00 ร้อยละ 34.80 ร้อยละ 25.00 และ 21.20 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมให้ความรู้ดังกล่าวช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้

จากการติดตามและประเมินผลการให้ความรู้ และระดมความคิดเห็นเพื่อสรุปผลการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนอีกครั้ง เพื่อนำมาสรุปแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนนั้น ผลการติดตามและประเมินผล พบว่า แนวทางสำคัญที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องและลงมือปฏิบัติจริง และการที่เยาวชนสัมผัสทรัพยากรเหล่านั้นด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความห่วงหาพัน และมีจิตสำนึกอยากรักษาไว้ในที่สุด หลังจากอบรมนักเรียนได้นำความรู้ไปบอกต่อผู้ปกครองและนักเรียนคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วม เช่น การทำน้ำมันไพล การคัดแยกขยะประเภทต่างๆ และการใช้อุปกรณ์ดูนกในเบื้องต้น เป็นต้น นอกจากนี้ผู้นำชุมชนและโรงเรียนยังได้เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีแนวคิดต่อยอดกิจกรรม โดยจะจัดตั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ กลุ่มธนาคารขยะทำการคัดแยกขยะภายในชุมชนและโรงเรียน กลุ่มนักเรียนดูนกและศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งผลในการติดตามประเมินผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเยาวชนเริ่มมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แล้ว เนื่องจากมีความต้องการรักษา

ทรัพยากรธรรมชาติเว โดยมแนวดคจดตงกลุ่มต่างๆ ดงกลาว ซงผล
การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มจะต้องทำการติดตามในระยะต่อไป

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การอบรม, ความรู้ความเข้าใจ,
ทรัพยากรธรรมชาติ, การอนุรักษ์, ความยั่งยืน

Abstract

The purposes of this research were to study knowledge, understanding, the needs of youth participation on nature conservation, creating awareness for them, offering comments, and passing on knowledge and understanding of nature conservation in areas properly and sustainability. The way of collecting the data was brainstorming from the community representatives who located around Chulabhorn Dam which is a nature conservation area in Chaiyaphum province. Then training topics for a group of Huai Yang Witthayakhom students were suggested.

The result of brainstorming about the training topic were revealed that the most wanted topics for the training were 1) the values of local herb and how to utilised sustainably, 2) the creation of public awareness on nature and environmental conservation, 3) the solid waste handling and separation, and 4) nature survey and study. From this reason, there were 5 topics for the training. First topic was the values of local herb and how to utilize herbs sustainably. The second topic was the solid waste management in schools and in communities. Besides, the solid waste management in schools was the third topic for the training, the forth one was forest resource, plant species, and nature and environmental conservation. The last topic for the training was how to study the nature, bird and butterfly watching. Moreover, the students were required to take pre-test and post-test in each topic before and after the training.

After the training, the pre-test and post-test scores of the students was statistically analyzed for hypothesis testing by using paired sample t-test, it was revealed that the post-test scores were significant

different ($p < 0.01$). The topic which the scores were increased the most after training were the first one; the values of local herb and how to utilize herbs. The second highest was the study of nature, bird and butterfly watching. Also, the third topic which the score was increased was the solid waste management in schools. Fourth, the topic was the solid waste management in schools and in communities. Last, forest resource, plant species, and nature and environmental conservation was the fifth topic which the score was increased. The percentage increases of five scores of the topics were 48.40, 42.00, 34.80, 25.00, and 21.20 respectively. From this reason, it could be indicated that the training activity could help the youth understand and have awareness on nature conservation.

The assessment results of the study showed that the best way for the youth participation to understand nature conservation was giving them a chance to participate in every process related to nature conservation. That is it could make them understand and get right information. Also, they could practice themselves with real activities in nature study. All in all, when the youth see and understand nature, they will value highly in nature and had consciousness in nature conservation.

From the training, the students could pass on their knowledge and their appreciations in nature to their friends and their parents who did not participate in the training. The examples of the activities that they told other people were about how to make Plai oil (*Zingiber cassumunar* Roxb.), how to deal with waste, how to use equipment for bird watching and so on. In addition, this action research made the leaders of the communities and the students give more attention to nature and environmental conservation. They set up many activities after the training such as groups on nature conservation, groups of birds watching and nature study, groups for recycle waste bank which their

aim was to help schools and communities in waste separation. That means the study was able to make the youth had awareness on nature conservation exactly. Additionally, the researchers would continue studying the following results for all of those activities.

Keywords : participation, training, understanding, natural resource, conservation, sustainability

1. บทนำ

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้จัดให้มีพื้นที่ป่าปก ปักพันธุกรรมพืชเขื่อนจุฬาภรณ์ ทั้งหมดประมาณ 814 ไร่ ซึ่งอยู่ใกล้ บริเวณป่าภูเขียว ที่มีภูมิประเทศและภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสม สำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุกรรมพืช และเป็นป่าอนุรักษ์ที่อุดมสมบูรณ์เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ราษฎร อย่างมหาศาล เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของลำน้ำพรมและลำน้ำเขิน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าทั้งอาศัยอยู่เป็นประจำและโยกย้ายถิ่นเข้ามาตามฤดูกาล โดยปัจจุบันพื้นที่ป่าเปิดให้ชุมชนรอบข้างเข้าไปใช้ประโยชน์เก็บหาของป่าได้แต่ห้ามทำลายทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งชุมชนต้องได้รับความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน และในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมและได้รับประโยชน์สูงสุด ชุมชนที่อยู่รอบๆ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างในพื้นที่ เพราะต่างก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอย่างแยกไม่ได้ โดยในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และคุณภาพชีวิตอย่างกลมกลืน ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศควบคู่กันไปอย่างยั่งยืน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ได้ดำเนินงานใน 3 กรอบ 8 กิจกรรม ซึ่งการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในรอบๆ พื้นที่ปักพันธุกรรมพืช อยู่ในกรอบการดำเนินงานของ อพ.สธ. คือ กรอบการสร้างจิตสำนึก กิจกรรมที่ 7 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมมือกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างความตระหนักของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน และนักเรียนรอบพื้นที่ให้เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยปลูกจิตสำนึกให้เกิดความหวงแหน และ

ส่งเสริมเยาวชนชนวนรวมเนการอนุรักษ์ และรวมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจ ความต้องการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) เพื่อสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในพื้นที่และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (3) เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (4) เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและอย่างยั่งยืน

3. ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พื้นที่ปักพันธุกรรมพืช

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีกิจกรรมปักพันธุกรรมพืช ที่มีเป้าหมายที่จะปักพันธุกรรมพืช นอกเขตพื้นที่รับผิดชอบของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้แก่ ป่าในสถาบันการศึกษา ป่าในศูนย์วิจัยและสถานีทดลอง ป่าที่ประชาชนร่วมใจกันปัก ซึ่งเมื่อรักษาป่าธรรมชาติไว้ก็จะรักษาพันธุกรรมดั้งเดิมในแต่ละพื้นที่ โดยมีเป้าหมายให้มีกระจายทั่วประเทศในทุกเขตพรรณพฤกษชาติ

การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีคำในภาษาอังกฤษหลายคำที่ใช้สื่อความหมายทำนองเดียวกันได้แก่ people participation citizen involvement popular participation grass-roots เป็นต้น และได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันดังนี้

กรณีศึกษา ชมตี (2524) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่าเป็นความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในบางสิ่งบางอย่างรวมถึงความรับผิดชอบร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคมของบุคคลหรือกลุ่ม การมีส่วนร่วมในผลจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากพอจนเกิดความริเริ่มโครงการ ปฏิบัติการ และเหตุผลเบื้องต้นที่ทุกคนต้องตระหนัก คือ ปฏิบัติการ หรือการกระทำในกลุ่มนั้น

ตองกระทานองคการ องคการจงบตวนาเหบรรลุดความ
เปลียนแปลงที่ตองการได้

ยวัฒน์ วุฒิเมธิ (2526) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจการร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลมากระทบถึงตัวประชาชนเอง และการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกทาง

ชนิดและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

Cohen และ Uphoff (1980) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิดคือ

(1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานความร่วมมือ

(3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะ เป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

(4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

การอนุรักษ์ทรัพยากร

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ในสภาพปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีความหมายรวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรยุทธ์ หลมตระกูล (2544) เดศษาเรอง “บจยทม
อิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า
ไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี” พบว่า ในเชิงคุณภาพ
พัฒนาการของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานเกิดจากปัจจัยที่
เกี่ยวข้อง 2 ประการ ได้แก่ การต่อต้านการแย่งชิง
ทรัพยากรธรรมชาติจากบุคคลภายนอก และความต้องการรักษา
ทรัพยากรป่าไม้ไว้ในชุมชนเพื่อสนองความต้องการเกี่ยวกับการ
อุปโภคบริโภคน้ำ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มี 3 ประการ ได้แก่ การมี
ผู้นำที่จริงใจและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม, ประชาชนใน
ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูง
และการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ส่วนในเชิงปริมาณ การมี
ส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับต่ำ
ถึงปานกลาง เนื่องจากในขั้นตอนการวางแผนและติดตาม
ประเมินผลมักจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยประชาชนส่วนใหญ่
เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการปฏิบัติตามแผนและการรับ
ผลประโยชน์เท่านั้น

คงศักดิ์ ธาตุทอง และคณะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “การ
พัฒนากิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
สำหรับเยาวชน” พบว่า แผนผังแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อ
สิ่งแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีการปลูกต้นไม้เป็น
แกนกลางของการบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในหลักสูตร
การศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรม
สิ่งแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สำหรับเยาวชนได้ และ
พบว่าโรงเรียนที่มีจำนวนต้นไม้สักที่บ้านนักเรียนรอดสูงสุด คิดเป็น
ร้อยละ 83.05 และโรงเรียนที่มีจำนวนต้นไม้สักที่บ้านนักเรียนรอด
ต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.46 นอกจากนี้ นักเรียนส่วนมากเห็น
ความสำคัญและประโยชน์ของต้นไม้ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมและ
ตนเอง มีความรับผิดชอบต่อต้นไม้ที่ปลูก ส่งผลให้เกิดจิตสำนึก
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามไปด้วย

ศุภกิจ สะท้อน (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของ
เกษตรกรในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ บ้านห้วยสะแดง อำเภอ
ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน” พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่ได้รับการ
ฝึกอบรมและไม่ได้รับการฝึกอบรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
พบว่า ด้านการป้องกันรักษาป่า และการปลูกป่า เกษตรกรที่ได้รับการ
ฝึกอบรมมีส่วนร่วมทุกครั้ง ด้านการดูแลรักษาต้นไม้มีส่วนร่วม
บางครั้ง ด้านการป้องกันไฟป่ามีส่วนร่วมทุกครั้ง ส่วนเกษตรกรที่

เมเตรบการผกอบรม ดานการบองกนรคษาบามสวนรวมบางครง
ดานการปลุกปามีสวนรวมทุกคร้ง ดานการดูแลรคษาตันไม่มีสวน
รวมบางคร้ง และการบองกันไฟปามีสวนรวมทุกคร้ง

นพดล ทะนิตะ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วม
ของประชาชนเครือข่ายลุ่มน้ำห้วยยอดในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำ
ธาร พื้นที่ต้นน้ำห้วยยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน” พบว่า
ประชาชนลุ่มน้ำห้วยยอดมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ
ลำธารในภาพรวมอยู่ในระดับดี และมีสวนรวมในการอนุรักษ์ป่าต้น
น้ำลำธาร พื้นที่ต้นน้ำห้วยยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน อยู่ใน
ระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ การอาศัยในหมู่บ้าน
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน และสถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน
จะมีความรู้ความเข้าใจและมีสวนรวมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร
แตกต่างกัน

4. วิธีดำเนินการศึกษา

(1) ศึกษา ทบทวนจากเอกสารวิชาการ และการวิจัยที่
เกี่ยวข้อง

(2) สำรองสภาพพื้นที่บริเวณรอบพื้นที่ทำการวิจัย

(3) จัดเวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง
ยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

(4) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ การอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ักเรียนโรงเรียนห้วยยาง
วิทยาคม โดยได้หัวข้ออบรมจากการระดมความคิดเห็น

(5) ติดตามผลหลังการอบรมให้ความรู้แก่ักเรียน
โรงเรียนห้วยยางวิทยาคม โดยจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจาก
การจัดกิจกรรม จากชุมชน และโรงเรียน

(6) สรุปผลการดำเนินโครงการและวิเคราะห์แนวทางการ
มีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมจากการติดตามผลหลังการอบรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) กลุ่มตัวอย่างระดับชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน
คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ตัวแทน
ผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน และเยาวชนที่สนใจ จำนวน 40 คน ที่ร่วม
ระดมความคิดเห็น ซึ่งนำประเด็นที่ได้จากการระดมความคิดเห็นจัด
อบรมให้ความรู้ให้กับกลุ่มประชาชนและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลทุ่ง
ลุยลายที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม

(2) กลุ่มตัวอย่างระดับบุคคล ได้แก่ ตัวแทนนักเรียน
โรงเรียนห้วยยางวิทยาคม จำนวน 31 คน

เครื่องมือในการวิจัย

(1) แบบระดมความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ โดย
แบ่งเป็นกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการ
ชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน ตัวแทน
ผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชนที่สนใจ

(2) คู่มือประกอบการอบรมที่ได้จากการนำผลจากการ
ระดมความคิดเห็น จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการ
ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างยั่งยืน ให้แก่ประชาชน และ
ักเรียนโรงเรียนห้วยยางวิทยาคม ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร
จังหวัดชัยภูมิ

(3) แบบวัดผลการอบรมักเรียนโรงเรียนห้วยยาง
วิทยาคม โดยใช้แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังอบรมให้ความรู้

(4) แบบรับฟังความคิดเห็นและสรุปแนวทางการมีส่วนร่วม
ของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับ
งานวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนาม คณะกรรมการจัดกิจกรรม
อบรม นำมาประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ทดสอบสมมติฐาน
ของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ Paired Samples t-Test ค่าเฉลี่ย (\bar{X})
และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และข้อมูลการประมวลผล
วิเคราะห์ และการติดตามและประเมินจากกิจกรรมอบรมให้ความรู้
สามารถใช้สรุปเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการ
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. ผลการศึกษา

(1) การระดมความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประชาชนในเขตตำบลทุ่งลุยลาย
จังหวัดชัยภูมิ

จัดประชุมระดมความคิดเห็นเป็นตัวแทนชุมชนของแต่ละ
หมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลทุ่งลุยลายมาเข้าร่วมการประชุม
จำนวน 40 คน โดยแบ่งผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 3 กลุ่ม ตาม
หมู่บ้าน และมีประเด็นคำถามเพื่อระดมความคิดเห็น ผลการศึกษา
พบว่า พื้นที่ตำบลทุ่งลุยลายมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมที่หลากหลายมาก และชุมชนต่างเห็นว่าทรัพยากรที่มี

อุทยานมความสาครและอยากรเหววยชนมสวนรวมอนุรักษ เซน เชื้อนจุฬารณณ์ ป่าชุมชนต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ ลำห้วยที่เป็นแหล่งเก็บ น้ำที่สำคัญกับชุมชนป่าในเขตอุทยาน และสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ อาทิเช่น วัดถ้ำประกายเพชร วัดถ้ำสังฆกรรม (มีกระต๊ากคน 8 คอก) หินดักแด่หินข้าวสาร และวัดป่าหนองเชียงรอดใต้ (หลวงพ่อดำ) เป็นต้น และบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยชุมชนมีการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่และรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ดังนี้ การปลูกป่า การอบรมโทษของการทำลายป่าไม้และสิ่งแวดล้อม การทำฝายชะลอน้ำหรือฝายแม้ว กิจกรรมการปล่อยสัตว์คืนสู่ป่า รณรงค์การไม่เผาป่า กิจกรรมอบรมการทำแกว้นไฟจากกรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชฝายควบคุมไฟป่า การขุดลอกคลองจากเทศบาล รณรงค์การอนุรักษ์ไฟไร่ หน่อไม้ และเห็ด นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อลาดตระเวนป่าชุมชน อ่างเก็บน้ำ และมีการร่วมกันตั้งกฎหมู่บ้านในการอนุรักษ์ป่า การสูบน้ำจากฝายและอ่างเก็บน้ำที่ชัดเจน แต่ไม่ได้มีการตั้งคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโดยตรงให้ช่วยกันดูแลรักษาตามความเหมาะสม นอกจากนี้โรงเรียนยังมีกิจกรรมปลูกป่าทุกปี โดยส่วนใหญ่ปลูกสัก และต้นสน และมีกิจกรรมค่ายศิลปะให้กับเด็กๆ และหัวข้อกิจกรรมที่ต้องการให้มีการฝึกอบรม มีดังนี้

- จัดกิจกรรมการรักษาแหล่งต้นน้ำ (ความสะอาด, การสร้างฝาย, การปลูกต้นไม้ม)
- สำรวจเส้นทางเดินป่าในเขตเชิงอนุรักษ์ในเขตป่าชุมชน
- กิจกรรมบวชป่า
- อบรมปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์สัตว์ป่า
- กิจกรรมปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงทรัพยากรในพื้นที่ ทำให้เกิดความหวงแหนทรัพยากร
- อบรมคุณค่าของสมุนไพรในป่า
 - เพื่อให้เยาวชนได้รู้จักสมุนไพรในพื้นที่ ได้รู้ว่าสมุนไพรแต่ละชนิดมีสรรพคุณอะไรบ้าง
 - เพื่อเยาวชนจะได้สืบทอดแนวทางการใช้สมุนไพรรักษาโรค
 - เพื่อให้ชาวบ้านใช้สมุนไพรถูกวิธี
 - เพื่อหาวิธีแนวทางเรียนรู้สมุนไพร และขยายพันธุ์สมุนไพร
- อบรมการจัดการขยะให้เหมาะสม และการคัดแยกขยะ ในชุมชนหรือในโรงเรียน

▪ สงเสริมและให้ความรู้เนการนาทรพยากรเนชุมชนมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น การทำยาสมุนไพร, สบู่, น้ำยาล้างจาน จากพืชสมุนไพร

จากหัวข้อการอบรมดังกล่าวข้างต้นชาวบ้านได้มีการระดมความคิดเห็นลงมติกันว่าควรมีการจัดอบรมเกิดขึ้นโดยจัดอบรมให้ทั้งประชาชนที่สนใจทั่วไป และนักเรียนในโรงเรียนเนื่องจากในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนหรือนักเรียนมีความรู้เรื่องดังกล่าวลดน้อยลง ไม่มีความสนใจ ไม่เห็นประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นว่ามีประโยชน์อย่างไร จึงอยากให้มีการอบรมปลูกจิตสำนึกในเรื่องดังกล่าวว่าทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นมีประโยชน์อย่างมากควรได้รับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเกิดขึ้น จึงได้จัดอบรมเพิ่มเติมให้กลุ่มประชาชนทั่วไปแต่ไม่ได้ประเมินผลดังกล่าว ทั้งนี้หัวข้อและเวลาที่ใช้จัดอบรมนั้นได้มาจากการระดมความคิดเห็นและสอบถามชุมชนในประเด็นที่สนใจมากที่สุด ซึ่งการจัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติไปด้วยเห็นพื้นที่จริง และได้สัมผัสทรัพยากรธรรมชาติ จึงทำให้เข้าใจ และเกิดการมีส่วนร่วมมากที่สุด และหัวข้อที่ต้องการให้มีการอบรมมากที่สุด ได้แก่ คุณค่าของสมุนไพรท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์ การปลูกจิตสำนึกในอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการและการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม การสำรวจและการศึกษาธรรมชาติ จึงได้จัดอบรมให้ความรู้และประเมินผลให้กับเยาวชนกลุ่มนักเรียนโรงเรียนห้วยยางวิทยาคม สรุปผลได้ ดังนี้

(2) การจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เยาวชนกลุ่มนักเรียนโรงเรียนห้วยยางวิทยาคม จำนวน 31 คน ซึ่งเป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน โดยมีหัวข้ออบรม 5 หัวข้อ คือ (2.1) อบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง คุณค่าของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (2.2) อบรมการบริหารจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน (2.3) กิจกรรมการจัดการขยะในโรงเรียน (2.4) อบรมและทำกิจกรรมเรื่อง ทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์พืชและการอนุรักษ์ (2.5) อบรมและทำกิจกรรมการศึกษาธรรมชาติ การดูนก และผีเสื้อ และเมื่อนำคะแนนก่อนและหลังเรียนที่ได้มาทดสอบสมมติฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ Paired Samples Test พบว่าคะแนนหลังเรียนแตกต่างจากคะแนนก่อนเรียนในทุกหัวข้ออบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีผลการทดสอบดังตารางที่ 1 และเมื่อนำคะแนนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนและหลังเรียนที่เพิ่มขึ้น พบว่าหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ เรื่องคุณค่าของพืชสมุนไพร

เนทของถนและการนาเบเซบระเยชนอยางยงน รองลงมา คอ การศึกษารรรมชาติ การดุนก และมีเลื้อ กิจกรรการจ้ดการขะใน โรงเรียน การบริหารจ้ดการขะในโรงเรียนและชุมชน และ ทรพยากรป่าไม้ พันธุ์พืช และการอนุรักษฯ คือ เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 48.40 ร้อยละ 42.00 ร้อยละ 34.80 ร้อยละ 25.00 และ 21.20 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบสมมติฐานของกลุ่มตัวอย่าง

หัวข้ออบรม	การทดสอบ	N	(\bar{X})	S.D.	T	Sig.
(1) คุณค่าของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	ก่อนเรียน	31	1.55	1.650	-8.723	.000
	หลังเรียน	31	3.97	1.722		
(2) การบริหารจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน	ก่อนเรียน	31	2.52	.851	-8.593	.000
	หลังเรียน	31	3.77	1.087		
(3) กิจกรรมการจัดการขยะในโรงเรียน	ก่อนเรียน	31	1.71	1.596	-6.750	.000
	หลังเรียน	31	3.45	1.261		
(4) ทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์พืช และการอนุรักษ์ฯ	ก่อนเรียน	31	3.71	.588	-10.333	.000
	หลังเรียน	31	4.77	.425		
(5) การศึกษารรรมชาติ การดุนก และมีเลื้อ	ก่อนเรียน	31	2.03	1.991	-6.249	.000
	หลังเรียน	31	4.13	1.408		

ตารางที่ 2 สรุปสัดส่วนคะแนนทดสอบการจัดการกิจกรรมให้ความรู้

หัวข้ออบรม	ค่าเฉลี่ยก่อนอบรม สัดส่วนคะแนน (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ยหลังอบรม สัดส่วนคะแนน (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
(1) คุณค่าของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	1.55 (31.00)	3.97 (79.40)	48.40
(2) การบริหารจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน	2.52 (50.40)	3.77 (75.40)	25.00
(3) กิจกรรมการจัดการขยะในโรงเรียน	1.71 (34.20)	3.45 (69.00)	34.80
(4) ทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์พืชและการอนุรักษ์ฯ	3.71 (74.20)	4.77 (95.40)	21.20
(5) การศึกษารรรมชาติ การดุนก และมีเลื้อ	2.03 (40.60)	4.13 (82.60)	42.00

จากคะแนนดังกล่าว ที่แตกต่างกันอาจเพราะพื้นฐานความรู้เดิมในเรื่องที่ได้คะแนนสูงสุดของนักเรียนมีอยู่แล้ว และเป็นเรื่องที่นักเรียนให้ความสนใจ การให้ความรู้เพิ่มเติมจะทำให้เข้าใจได้ดี นอกจากนี้ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อคะแนนของนักเรียน เช่น เวลาที่ใช้

อบรม เนื้อหาเนการอบรม วิทยากรทศความรู เทคโนโลยีการเทคโนโลยีของวิทยากร เนื้อหาแบบทดสอบ เป็นต้น

(3) แนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและอย่างยั่งยืน ได้มาจากผลการศึกษา และผลการติดตามและประเมินผลหลังอบรม โดยสอบถามความเห็นของชุมชนและนักเรียน หลังการอบรมไปแล้ว ผู้วิจัยสามารถนำมาสรุปเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชน ได้โดยในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของกิจกรรม เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ ได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องและร่วมลงมือปฏิบัติ และการที่เยาวชนสัมผัสทรัพยากรเหล่านั้นด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความหวงแหน และมีจิตสำนึกอยากรักษาไว้ในที่สุด

(4) ผลจากการติดตามและประเมินผลดังกล่าว ในเบื้องต้นชุมชนและผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้เกิดแนวคิดจัดตั้งกลุ่ม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในชุมชนได้ ดังนี้

- จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและ การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอีกทางหนึ่ง และจะได้ทำการเผยแพร่ให้ความรู้กับชุมชนและนักเรียนได้อีกทางหนึ่งด้วย ประกอบกับการมีการจัดกิจกรรมการเดินป่า การเก็บสมุนไพรและของป่า ให้ความรู้กับประโยชน์ของสิ่งต่างๆ ในป่า ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ส่งผลให้ชาวบ้านและนักเรียนเล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้ก่อให้เกิดประโยชน์ที่เห็นเป็นรูปธรรม คือ เมื่อป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีของป่าและสมุนไพรที่มากมายสามารถเข้าไปเก็บได้ ไม่ต้องไปหาซื้อสิ้นเปลืองเงินทอง และส่งผลให้เกิดวิถีชีวิตที่ยั่งยืนต่อไป

- จัดตั้งกลุ่มธนาคารขยะทำการคัดแยกขยะภายในชุมชนและโรงเรียน โดยมีการจัดกิจกรรมการแลกขยะกับไข่หรือข้าวสาร หรือของใช้ที่มีประโยชน์กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะ สอนการทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารและมีกิจกรรมประดิษฐ์ของใช้จากเศษขยะที่เหลือใช้ให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความสนใจในการคัดแยกขยะมากขึ้น และให้ความรู้ในการคัดแยกขยะว่าถ้าชุมชนไม่คัดแยกขยะจะเกิดผลเสียอย่างไรก่อให้เกิดการสูญเสียรายได้อีกทางหนึ่งด้วย

▪ จัดตั้งกลุ่มนักเรียนคุณและศึกษารวมชาติ เป็นกิจกรรมสนทนากาการที่สามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และสามารถบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ได้อีกด้วย และเป็นฐานข้อมูลทรัพยากรคนในพื้นที่ และในอนาคตยังสามารถส่งเสริมเพื่อเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง

ซึ่งผลในการติดตามประเมินผลดังกล่าว ที่ชุมชนและโรงเรียนมีแนวคิดอยากจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ จะสามารถชี้ให้เห็นว่าเยาวชนเริ่มมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และต้องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้โดยใช้กลุ่มต่างๆ ดำเนินงาน ซึ่งผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไป ซึ่งจะต้องติดตามผลในการวิจัยในระยะถัดไป

แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดข้างต้นต้องมีการรวมกลุ่มการประชาสัมพันธ์และติดต่อกับหน่วยงานภายนอกให้มาสนับสนุนกิจกรรมและงบประมาณในการจัดกิจกรรมดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

6. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาศึกษาสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

การระดมความคิดเห็นและสอบถามชุมชนในประเด็นและหัวข้อที่ต้องการให้มีการอบรมให้เยาวชนมากที่สุด ได้แก่ คุณค่าของสมุนไพรท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์ การปลูกจิตสำนึกในอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการและการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม การสำรวจและการศึกษารวมชาติ และนำมาจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้โดยจัดหัวข้อให้ความรู้ออกเป็น 5 กลุ่มเรื่อง ได้แก่ 1) คุณค่าของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 2) การบริหารจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน 3) การจัดการขยะในโรงเรียน 4) ทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์พืชและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) การศึกษารวมชาติ การดูนก ผีเสื้อ ผลการจากอบรม พบว่า เมื่อนำคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนมาทดสอบสมมติฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ Paired Samples t-Test พบว่าคะแนนหลังเรียนแตกต่างจากคะแนนก่อนเรียนในทุกหัวข้ออบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และคะแนนเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น พบว่า หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ เรื่องคุณค่าของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน รองลงมา คือ การศึกษารวมชาติ การดูนก และผีเสื้อ กิจกรรมการจัดการขยะในโรงเรียน การบริหารจัดการขยะในโรงเรียนและชุมชน

และทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์พืช และการอนุรักษ์ฯ คือ เพมชนจากเดิม ร้อยละ 48.40 ร้อยละ 42.00 ร้อยละ 34.80 ร้อยละ 25.00 และ 21.20 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมให้ความรู้ดังกล่าวช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ และสามารถสรุปแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและอย่างยั่งยืน ได้ว่าในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีการเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของกิจกรรม ตั้งแต่กระบวนการคิด เข้าร่วมกิจกรรมจนถึงการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ในการติดตามประเมินผล ยังพบว่าหลังจากอบรมได้เกิดแนวคิดต่อยอดกิจกรรม โดยจัดตั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและ การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ กลุ่มธนาคารขยะทำการคัดแยกขยะภายในชุมชนและโรงเรียน กลุ่มนักเรียนคุณและศึกษารวมชาติ เป็นต้น ซึ่งผลในการติดตามประเมินผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเยาวชนเริ่มมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แล้ว เนื่องจากมีความต้องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ โดยมีแนวคิดจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ดังกล่าว ซึ่งผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มจะต้องทำการติดตามในระยะต่อไป

ข้อเสนอแนะ

(1) การทำการส่งเสริมสนับสนุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรคำนึงถึงความเหมาะสมของกิจกรรม ตลอดจนเนื้อหาวิชา เพศ วัย ของผู้อบรม ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน เช่นเดียวกับงานวิจัยของนพดล ทะนิตะ (2552) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ การอาศัยในหมู่บ้าน ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน และสถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน จะมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารแตกต่างกัน และงานวิจัยของศุภกิจ สะท้อน (2551) กล่าวคือ เมื่อมีการจัดอบรมและการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับบุคคลที่มีอบรมแล้วก่อให้เกิดประสิทธิผลมากกว่าการจัดอบรมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้รับการอบรม

(2) ควรดำเนินการจัดกิจกรรมที่เป็นสิ่งจูงใจให้ชุมชนสนใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เพิ่มชนชนจากงานวิจัยของคศกต ธาตุทอง (2551) เดเหนกเรยนทำการปลูกต้นไม้เป็นสายรหัส เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของต้นไม้ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมและตนเอง มีความรับผิดชอบต่อต้นไม้ที่ปลูก ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามไปด้วย ซึ่งพบว่าต้นไม้มีอัตราการรอดสูง

(3) ควรสนับสนุนให้ชุมชน ชมรม ชำรภาพการ เอกชนที่อยู่ในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง เพราะมีกำลัง ความตั้งใจ และมีเหตุจูงใจร่วมรับผิดชอบภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมเช่นจากงานวิจัยของสุรยุทธ หลิมตระกูล (2544) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มี 3 ประการ ได้แก่ การมีผู้นำที่จริงจังและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม, ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูง และการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ส่วนในเชิงปริมาณ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง เนื่องจากในขั้นตอนการวางแผนและติดตามประเมินผลมักจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการปฏิบัติตามแผนและการรับผลประโยชน์เท่านั้น

(4) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรได้รับการสนับสนุนเพราะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาของชุมชนในเขตป่า เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการปรับความคิดระหว่างความรู้ดั้งเดิม และระบบนิเวศ ให้เข้ากันเพื่อนำไปสู่การจัดการโครงการให้มีประสิทธิภาพ

7. กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากฝ่ายวิจัยและการถ่ายทอดเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2556 ภายใต้งบโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (อพ.สธ.) มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการ อพ.สธ. ในการประสานงานการเข้าพื้นที่ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เชื้อนจุฬารักษ์ ทุกท่านที่อำนวยความสะดวก และดูแลในระหว่างเข้าพื้นที่ทำวิจัย ขอขอบคุณผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และประชาชนเทศบาลตำบลทุ่งลุยลาย และผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนห้วยยางวิทยาคม อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ในการอำนวยความสะดวกประสานงานจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ และขอบคุณสำนักงาน

โครงการรณรงค์มาจากพระราชดำริ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทออำนวยความสะดวกอุปกรณ์ และบุคลากรในการทำวิจัยครั้งนี้

8. เอกสารอ้างอิง

- [1] กนกกาญจน์ โกดิรัมย์. การศึกษาเปรียบเทียบหญิงและชายในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนโดนใหญ่กิ่งอำเภอศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาอุทยานและนันทนาการ]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2545.
- [2] กรมการพัฒนาชุมชน. รายงานการวิจัยเรื่องผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรสตรีในการจัดการพัฒนาชนบท: ศึกษาเฉพาะ กพสม. กรุงเทพฯ: กองวิจัยและประเมินผลกรมการพัฒนาสังคม; 2529.
- [3] กฤษณา สุภาพไพบูลย์. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2542
- [4] กรรณิกา ชมดี. “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2524.
- [5] คงศักดิ์ ธาตุทอง, งามนิตย์ ธาตุทอง และสุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงศ์. การพัฒนากิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สำหรับเยาวชน. [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์]. ขอนแก่น: โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) สำนักพระราชวัง; 2551.
- [6] จันทนา อินทปัญญา, รวีวรรณ เทนอิสระ, ณัฐชัย นุชชม. รายงานฉบับสมบูรณ์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในความยากจนของประชากรในบริเวณพื้นที่โดยรอบวนอุทยานเขาหลวง จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานี. [ม.ป.ท.]: [ม.ป.พ.]; 2553.
- [7] ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์; 2526.

- [8] ศุภกจ สะทาน. **การมีส่วนร่วมของเกษตรกรเนการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ บ้านห้วยสะแดง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน.** [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท]. อดิเรก: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์; 2551.
- [9] สุธาธาธา นาคประกอบ. **แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ** [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตรสิ่งแวดล้อม]. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2546.
- [10] สุรยุธา หลมตระกูล. **ปัจจัยมอทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี.** [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา]. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี; 2544.
- [11] Cohen & Uphoff. **Effective Behavior in Organizations.** New York : Richard D. Irwin Inc.; 1980.